

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wstęp

Author: Maria Kalczyńska, Danuta Sieradzka, ks. Zdzisław Małecki

Citation style: Kalczyńska Maria, Sieradzka Danuta, ks Małecki Zdzisław. (2009). Wstęp. W: M. Kalczyńska, D. Sieradzka, Z. Małecki (red.), "Kultura książki i prasy polonijnej : dziedzictwo narodowe i światowe" (S. 9-14). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

Książka i prasa to ważne przekazniki medialne w kontaktach międzynarodowych, to szczególne atrybuty kultury narodowej, a także system wartości społecznych wpisanych w określony proces historyczny.

W Kraju działa wiele instytucji zajmujących się dokumentacją dorobku piśmienniczego Polonii i emigracji¹. Także poza Polską, w wielu ośrodkach polonijnych i zagranicznych, można spotkać osoby zajmujące się ochroną, popularyzacją czy dokumentacją cennych poloników. Jednak dotychczasowa nasza wiedza na ten temat, szczególnie tych instytucji zagranicznych, jest jeszcze zbyt mała i wymaga stałych uzupełnień.

Po wydaniu pracy *Biblioteki polskie za granicą. Przeszłość i terażniejszość* (Katowice 2007) poniżej wymienione środowiska naukowe podjęły się przygotowania kolejnego opracowania, kontynuującego i konsolidującego badania zagadnień polonijno-bibliologicznych.

W wydaniu niniejszej książki udział mieli: Zakład Historii Książki Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Gabinet Książki i Prasy Polskiej w Niemczech w PIN — Instytucie Śląskim w Opolu, Polskie Stowarzyszenie Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie (Association des Auteurs, Journalistes et Traducteurs en Europe — APAJTE), Pracownia Bibliografii Poloników Zagranicznych Biblioteki Narodowej w Warszawie, Sekcja Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych BN w Warszawie oraz Archiwum Polonii i Emigracji w Orchard Lake w USA.

Obecnie zajęto się bardziej ogólnie tematyką polskiej książki i prasy. Zebrano informacje dotyczące instytucji i osób zajmujących się opracowa-

¹ Przede wszystkim wskazać należy na agendy działające w BN w Warszawie.

niami naukowymi jak również dokumentowaniem i popularyzacją tej tematyki w Kraju i za granicą. Jednak są to wciąż rozeznanie wstępne i w miarę możliwości redaktorzy i autorzy tomu będą je poszerzać i uzupełniać o nowe fakty i dane.

Zamiarem badaczy jest sukcesywne gromadzenie wiedzy na temat polonijnej kultury książki i prasy, tworzenie bazy jej instytucji oraz jej przedstawicieli. Główne zadanie stanowi zwrócenie większej uwagi na twórców poloników: autorów, drukarzy, wydawców, księgarzy, dziennikarzy, redaktorów, bibliotekarzy, bibliofilów i innych pracowników zasłużonych dla tej dziedziny wiedzy. Należy także ujawnić i przedstawić ważne dla polskiej kultury osoby tworzące poza granicami kraju, wskazać na ich wkład w dzieje kraju osiedlenia. Jest również zamysł stworzenia leksykonu pracowników polonijnej książki i prasy w obiegu europejskim czy światowym². Należy też sięgnąć do idei badań nad polską książką za granicą, jaką reprezentował w bibliologii nieżyjący już prof. Andrzej Kłossowski, oraz odwołać się do dokumentacji poloników prasowych, prowadzonej przez Jana Kowalika. Poczynania te będą mogły stanowić uzupełnienie projektu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pt. *Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego*.

Swoje teksty do niniejszej pracy zbiorowej przekazali m.in. naukowcy, duchowni, przedstawiciele Polonii i emigracji, osoby interesujące się problematyką szeroko rozumianej kultury książki i prasy polonijnej, którym nieobcy jest polski dorobek kulturowy i naukowy znajdujący się poza granicami naszego kraju, oraz ci, którzy zajmują się jego dokumentacją w kraju.

Treść tej książki składa się z kilku części. Pierwszą — *Kultura książki*, dedykowano Andrzejowi Kłossowskiemu, znakomitemu badaczowi książki polskiej za granicą. Nieprzemijającą wartością w jego opracowaniach jest uwzględnienie bogatego kontekstu uwarunkowań społecznych, politycznych i kulturowych, opartych na szerokiej podstawie źródłowej z zastosowaniem metod właściwych nowoczesnemu księgoznawstwu³.

Drugą część — *Kultura prasy* — dedykowano Janowi Kowalikowi, uznanemu za historyka bibliografii polonijnych. Jego nieustrudzona praca dokumentacyjna pozwoliła na wszechstronne opracowanie prasy polskiej diaspory za granicą⁴.

² Por.: *Polsko-niemiecki leksykon biograficzny. Ludzie polskiej książki i prasy w Niemczech*. Oprac. M. Kalczyńska. Opole 2001.

³ Por.: *Historia książki polskiej za granicą. Problemy badawcze*. Warszawa 1980; *Na obczyźnie. Ludzie polskiej książki*. Wrocław 1984; *Polskie oficyny wydawnicze na obczyźnie. Rys historyczny*. Warszawa 1993, oraz *Biblioteki polskie na obczyźnie*. Warszawa 1992.

⁴ Znany jest jako autor *Bibliografii czasopism polskich wydanych poza granicami Kraju od września 1939 roku*. T. 1—5. Lublin 1976—1988.

Biografie tytułowych postaci, naszych poprzedników w dziele dokumentacji poloników książkowo-prasowych, znalazły się w rozdziałach wprowadzających do tematyki danej części książki.

W pierwszej części zaprezentowano artykuły odnoszące się do problematyki kultury książki polskiej za granicą. Zamieszczono w sumie 9 tekstów (artykułów i komunikatów), mówiących o sytuacji książki polonijnej w świecie. Zbiór otwiera artykuł Danuty Bilikiewicz-Blanc na temat związków przekładu literatury polskiej w świecie z polityką. Autorka kieruje Pracownią Bibliografii Poloników Zagranicznych w Bibliotece Narodowej i od wielu lat zajmuje się systematyczną dokumentacją poloników. Prezentowany w artykule materiał badawczy stanowi podstawę do dalszych opracowań tej kwestii.

Maria Kalczyńska skupia uwagę na problematyce badawczej dotyczącej współczesnej kultury książki polskiej za granicą, szczególnie akcentując tematykę polsko-niemiecką. Autorka przedstawia czynniki warunkujące kontekst badań bibliologicznych, wpisanych w aspekt interdyscyplinarnych studiów kulturowo-społecznych. Widzi ważne zadanie dla bibliologii w popularyzacji i ochronie poloników.

W tematykę bibliotekarstwa polonijnego, obecnego na łamach „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” w latach 1989–2004, wprowadza materiał Hanny Langer. Autorka dokonała szczegółowej analizy jednego z podstawowych źródeł wiedzy o szeroko rozumianym bibliotekarstwie polonijnym.

Opracowanie Krystyny Leonowicz-Babiak ukazuje wpływ publikacji Stowarzyszenia Chrześcijańskiej Służby Narodów na świadomość polityczną Polonii w latach 1982–1987. Autorka zwraca uwagę na ważny okres w dziejach Europy Środkowej, który doprowadził do niepodległości Polski i innych krajów postsowieckich.

Agnieszka Łakomy w swoim artykule skupia się na metodach rozpoznawania i promocji polskiej książki wśród społeczności dipisowskiej w Niemczech w pierwszych latach po II wojnie światowej. Omawia reklamy prasowe, katalogi wydawnicze oraz działalność Zrzeszenia Wydawców i Dziennikarzy Polskich w Niemczech z siedzibą w Hamburgu, koordynującego akcje promocji polskiego dorobku książkowego w Niemczech.

Polonika kanadyjskie z Biblioteki Polskiej im. Wandy Stachiewicz w Montrealu przedstawiła Halina Mokrzycka. Otrzymujemy przegląd jednego z największych księgozbiorów poloników w Kanadzie (zbiory specjalne, prasa). Wiele informacji zawartych w artykule pochodzi od dyrektorki placówki Hanny M. Pappius, z którą autorka nawiązała kontakt.

Jacek Puchalski dokonał analizy przebiegu programu, który prowadził w Departamencie do spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Tytuł programu brzmi: *Rejestracja zbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dzie-*

dzictwa zagrożonego. Okres lat dziewięćdziesiątych XX i początku XXI wieku przyniósł nasilenie się zjawisk niekorzystnych dla działalności bibliotecznej emigracji. Dlatego też zespół, działający pod naukowym kierownictwem Barbary Bieńkowskiej, podjął się opracowania poloników bibliotecznych. Do końca 2007 roku udało się odnotować kilkaset polskich bibliotek działających współcześnie za granicą.

Piotr Roguski przedstawia mało znany problem poloników niemieckich odnoszących się do tematyki Polenlieder — dziewiętnastowiecznych niemieckich wierszy o Polsce, dotyczących zrywów niepodległościowych. Przywołuje ważniejsze utwory wydawane w antologiach niemieckich od XIX do XX wieku oraz zwraca uwagę na ważność tego problemu dla nauki, także dla kultury książki polskiej w Niemczech.

Marian Bialas skupia się na opisanu z autopsji jednej z ważniejszych instytucji kultury książki polskiej w Kanadzie. Placówka ta działała w latach 1984—1990, zajmowała się nie tylko handlem książką, ale była też ośrodkiem spotkań, wystaw, dyskusji, konkursów i centrum informacyjnym o polskich wydarzeniach kulturalnych, zarówno w Kanadzie, jak i na świecie.

W drugiej części omawianej pracy znalazły się artykuły związane z tematyką polonijnej prasy. Zamieszczono 10 tekstów (artykuły, komunikaty i dokumenty).

Przedmiotem artykułu Krzysztofa Alberskiego stała się problematyka gromadzenia bieżących czasopism polonijnych w Bibliotece Narodowej. Tekst składa się z trzech części. W pierwszej autor przedstawia krótką historię Narodowej Książnicy; w drugiej — charakteryzuje emigrację polonijną w ujęciu historycznym i statystycznym, a w trzeciej — analizuje procesy gromadzenia bieżących czasopism polonijnych w BN.

Arkadiusz Kugler i Waldemar Kugler zajęli się tematyką czasopiśmiennictwa uchodźców polskich na Węgrzech w czasie II wojny światowej. W artykule omawiane są ważniejsze gazetki obozowe, które były jednym z nośników informacji o świecie. Do zaprezentowanych tytułów należą: „Materiały Obozowe”, „Katolickie Materiały Świetlicowe”, „Więści Polskie”.

Zagadnieniom wydawniczym polskiego duchowieństwa w Niemczech poświęcony jest tekst ks. Zdzisława Małeckiego. Autor omawia wybrane wydawnictwa: Kurii Biskupiej dla Polaków w Niemczech, Inspektoratu Nauki Religii, Wydawnictwo ks. dziekana Ignacego Rabsztyna (Lorch, Schwäbisch Gmünd), Wydawnictwo „Słowo Polskie — Słowo Katolickie” (Dachau — Freimann — Monachium — Dillingen — Paryż), Wydawnictwo Polski Chrystusowej (Dachau — Freimann — Darmstadt).

Karol Makles opracował wybrane zagadnienia czasopisma Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” za lata 2002—2007, uwzględniając tematykę książki i prasy polskiej za granicą. Zarysował przy tym genezę pisma i jego

zadania oraz podał przykłady artykułów, recenzji i omówień dotyczących tematu. W aneksie znalazła się bibliografia zawartości periodyku za omawiany okres.

Anna Marcol zaprezentowała rocznik literacko-kulturalny poloników niemieckich — magazyn kulturalny „Zarys” (2001–2007). Analizie poddano sześć zeszytów rocznika, przedstawiono zespół redakcji i współpracowników, zwrócono uwagę na stronę edytorsko-wydawniczą pisma oraz sposoby dyskusji i promocji.

Książd Roman Nir omówił materiały archiwalne do badań emigracyjnej i polonijnej prasy w Archiwum Polonii w Orchard Lake, USA. Wprowadził także w problematykę historii prasy w Ameryce w latach 1842–2007. Osobno omówił archiwum prasy Wacława Flisińskiego i pierwsze stowarzyszenia literatów i dziennikarzy polskich w Ameryce. Opisał również kulturotwórczą rolę profesjonalnego czasopisma polonijnego „Dziennikarz”.

Kolejny tekst, Magdaleny Pluskoty, dotyczy dwóch periodyków polonijnych: „Duszpasterza Polskiego Zagranicą” (1949–1989) i „Przeglądu Powszechnego” (1968–1988). Autorka podkreśliła rolę prasy katolickiej w życiu emigracji, polegającą na kultywowaniu wzorców tradycji polskiej, propagowaniu idei parafii partnerskich i kontaktów międzyludzkich.

Artykuł Danuty Sieradzkiej odnosi się do problematyki kalendarzy polonijnych Związku Narodowego Polskiego na terenie Chicago (1995–2009). Autorka omawia mało do tej pory znany temat, który może stać się podstawą szerszych badań naukowych. Dla specjalisty zagadnień polskiej diaspory w USA stanowi dodatkową informację o almanachach polonijnych, zawierających wiele wiadomości o życiu Polonii w USA.

Jan Wolski w swym artykule prezentuje dwa polskie pisma literackie wydawane w Kanadzie: „List Oceaniczny” i „Nowy Prąd”. Są to mało znane dokumenty o życiu Polonii w Kanadzie.

Drugą część publikacji zamyka komunikat Wojciecha Wierzewskiego, reprezentanta mediów polonijnych w USA. Autor dokonał przeglądu dawnej i współczesnej prasy, podkreślając jej rolę w budowaniu wizerunku polskiej społeczności za oceanem.

Tematyczny zbiór artykułów i komunikatów uzupełniają opracowania prezentujące z autopsji ważniejsze instytucje książki i prasy. Teksty przygotowane zostały przez organizatorów i osoby je prowadzące.

Zbigniew Judycki opisuje funkcjonowanie Instytutu Badań Biograficznych w Vaudricourt we Francji (Institut de Recherches Biographiques, dalej: IRB). Instytucja ta prowadzi szeroko zakrojoną dokumentację dotyczącą losów rodaków w świecie. IRB działa w ramach struktur organizacyjnych Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie (Zakład Biografistyki Polonijnej) oraz w systemie instytucji badawczo-naukowych

Republiki Francuskiej. Od 1997 roku w wydawanych nakładem IRB opracowaniach obecna jest także problematyka polskiej książki i prasy za granicą.

Maria Kalczyńska omawia formy pracy i źródła do dziejów książki i prasy polonijnej znajdujące się w zbiorach Gabinetu Książki i Prasy Polskiej w Niemczech w PIN — Instytucie Śląskim w Opolu. Działania Gabinetu skierowane są na wielostronną promocję, ochronę i dokumentację własnych zasobów poloników niemieckich, jak również zasobów innych posiadaczy, które wymagają odpowiedniej ochrony i opracowania.

Agata Kalinowska-Bouvy przedstawia działalność APAJTE — Polskiego Stowarzyszenia Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie. Działające we Francji od 14 lat Stowarzyszenie zrzesza ludzi „polskiego pióra”, rozsianych po świecie, organizuje spotkania, m.in. od 2000 roku Salony Książki Polonijnej, i od 2003 roku wędrowną wystawę *Prasa polonijna wczoraj i dziś*, oraz wydaje „Biuletyn Informacyjny APAJTE”.

Stan Mach przekazuje informacje dotyczące projektu „Polonicum Machindex — ewidencja polskich znaków pamięci na Obczyźnie”. Omawia także rolę założonego przez siebie multimedialnego periodyku „Pro Polonicom” w popularyzacji swego projektu.

Redaktorzy tomu zdają sobie sprawę, że tematyka zaprezentowanych artykułów, komunikatów i dokumentów nie wyczerpuje tytułowego zagadnienia, ale może być kolejnym krokiem naprzód w tej dziedzinie. Ponadto jest przykładem zainteresowań przedstawicieli nauki polskiej sprawą książki i prasy polonijnej, ukazuje bowiem współczesne inicjatywy w tej dziedzinie. Uważamy, że niniejsza praca zainicjuje do dalszych badań w zakresie omawianej problematyki, wzbudzi zainteresowanie nie tylko specjalistów tej tematyki, ale także szerokiego kręgu czytelników w kraju i za granicą. Pragniemy podziękować wszystkim autorom za przekazane teksty, owocną współpracę i zainteresowanie się tematyką polonijnej książki i prasy.

Doktorantce Uniwersytetu Śląskiego Agnieszce Łakomy dziękujemy za bezinteresowną pomoc techniczną przy przygotowaniu tekstów do druku oraz opracowanie indeksu do książki.

Maria Kalczyńska
Danuta Sieradzka
ks. Zdzisław Małecki